١٦ نجی نومر. ١٣٢٤ سنه. ٤ ربیع الاوّل. شنبه. ١٩٠٦ سنه. ١٥ اپریل. ١ نجی بیت

اعلانلر

اوچون هریول چاماسندن
برمرتبه باصدرمق اوچون
٨ تین ویل بو ینچه باصدرمق
اوچون ٣ صوم آلنور.
اداره خانه‌مز شهر قزانده
بورنایف مسجدی قارشنده
ایرته برله، ساعت ٨ دن
کوندز ٢ گه قدر آچقدر.

یولدز

بهاسی:
آلوچیغه یوللانمق شرطی
ایله بر یل اوچون ٣ صوم،
یارتی یل اوچون ١ صوم
٥٠ تیینلر. بر مله‌ب
هر نسخه‌سی ٥ تیینلر.

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЮЛДУЗЪ"
Цѣна 3 руб. на годъ.
Адресъ Редакцiи:
Казань, Екатерининская ул.

هر آتناده بر وگاها ایکی مرتبه چغاچق ادبی، فنی، معاشی وسیاسی جریدهٔ ترکیه‌در.

١٥ آپریل، شهر قزان.

یاپونیه ایله قتای آراسنده دوستلق ومناسبت همان آرتوب طورمقده‌در.

بر کونلرده یاپونیه‌ده اوقوچی قتای شاگردلری بر سبب ایله یاپونیه‌غه اوپکه‌لەمش ایدیلر. یاپونیه نیچک بولسه‌ده، بونلرنک اوپکه‌لرینی یازدی. قتایدن یاپونیه دار الفنونلرینه ینه بیك کوب یکتلر وقزلر کیته باشلادی. روسیه وگیرمانیه گازیتلری بو حالدن بیك قورقالر: آخری صاری تونسلی مشرق قومی برزمان اتفاق ایله باشینی کوتەرمکچی بوغای دیلر. آنگلیه گازیتلری ایسه، بالعکس بو واقعه‌دن ممنوندرلر. معارف یاپونلرنی ظالم ایتمه‌دی. قتایلرنی‌ده آزدرماس، بلکه آغارتور. معرفتلی قوم اوزلرینه ظلم قیلدرماسه‌ده، شاید باشقه‌لرغه ظلم قیلماس دیلر. واقعا اصلده شویله بولمق کیرەك ایدی. لکن یاوروپا اهالیسی اوتکنلەنگان صاین مشرقنك نادان قوملرینه ظلملرینی آرتدرا باردیلر. بونك سببی یاوروپاده اخلاق نك بوزقلغیدر. مشرق قومنده معارف جدیده‌ده نادانلق بولسه‌ده، اخلاقده ایسکی زمانلردن بیرلی کمالات باردر. یاپونیه کوزمزنك آلدنده‌در. صوغشلرنده اخلاق ونظامنك خلافنده هیچ بر کیمچیلك کورسەتمه‌دی. قتای اخلاقده یاپونیه‌دن آرتق بولماسه، شاید کیم بولماسه کیرەك. چونکه چین اهلی ایکی اوچ مڭ یللردن بیرلی مدنی بولوب کیلگان قومدر. یاکغا مدنیتنك کمالنده ایسکی مدنیتنك بیك کوب دخل وفائده‌سی باردر. یاپونیه‌لیلرنك تیز ترقیلرینك سببی‌ده ایسکی زماندن بیرلی بر نوع مدنیتلی بولوب کیلولریدر. صوکغی خبرلرگه قاراغانده مانجوریه وسیبیر اچلرینه سیاست وسودا جهتلری ایله حرکت قیلمق اوچون یاپونیه ایله گیرمانیه آراسنده بر اتفاق یاصالاچق ایمش.

یاپونیه ایله روسیه آراسنده صوغش بولغان زمانده روسیه‌گه دوستلق قیلغان گیرمانیه حاضر تمام روسیه‌نك خلافینه حرکت ایته باشلادی.

اول زمانده گیرمانیه‌نك روسیه یاقلی بولوب کورنووی دوستلق ایتوا اوچون توگل ایدی: اول وقت گیرمانیه روسیه‌یاقلی بولغان بولوب بزنك بیوروکراتیه‌نی خفتلەندروب تمام ایمگانگانچی یاپونیه ایله صوغشدردی. اگرده اول قوتورتماسه، صوغش باشلانغاندن صوك ییکمه‌سلك معلوم بولغاچده، روسیه صلحغه کونو احتمال ایدی. گیرمانیه‌نك بو سرینی سیاستده نازك فهملی کشیلر کوبدن سیزوب یازمش ایدیلر. ایمدی اگرده گیرمانیه یاپونیه ایله اتفاق قیلسه، بوسرده شبهه قالمیدر.

سیاست عالمنده انصافقه اعتبار یوق دیلر. بیك طوغری سوزدر. بونك بر مثالی‌ده باردر: ایکی اوغری اتفاق ایله بر کشینی طالاب آقچه‌سینی آلوب قاچمشلر. قاچقانده ایکیسی ایکی طرفقه کیته‌رگه طوغری کیلمش. آقچه اوغریلرنك برسی قولنده‌غنه قالمش. ایرته گوسنده یولداشی آقچه‌نی بوله‌رگه کیلگان ایکان. آقچه‌لی اوغری هیچ بر نرسه بیرمەمش. یولداشی: «سینك هیچ انصافك یوقمی‌که ایکمزنك آرامزده اورتاق بولغان آقچه‌دن مینم حقمنی اوزیمه طابشرمیسك؟» دیمش. اوصال اوغری‌ده: «افندم، اگرده بزده انصاف بولغان بولسه، ایدی ظلم ایله طالاب کشینك آقچه‌سینی آلماس ایدك» دیمش. سیاست بابنده بر برسینی آلداغان حکومتلرده بر بر برسینه اوشبو جوابدن باشقه جواب طابا آلماسلر. گیرمانیه، آنگلیه وفرانسیه‌نك ضعیف مملکتلرنی طالاب ظلم قیلولری وبو خصوصده بر برسی ایله گاه دوستلانوب گاه دشمانلانوب معامله قیلولری انصافسز اوغریلرنك حالی کبیدر.

مغرب (ماروك).

مغرب وماروك یاکه فاس مملکت اسلامیه‌سی خصوصنده دولتلرنك مشاوره‌سی تمام بولدی. مجلسنك قرارینی فاس سلطانینك قبول ایتووینی اوتنمك اوچون ایتالیه وکیلی مالموزی جنابلری تعیین قیلنمشدر. دیگز قریلرنده‌غی سیگز شهردن ٣ شهرنك پولیسه اشلری فرانسیه قولنده، ایکی شهرنك پولیسه اشلری ایسپانیه قولنده وینه ایکی پریستاننك ضبطیه تدبیرلری فرانسیه ایله ایسپانیه آراسنده اورتاق بولاچقدر. بانك آقچه‌لرنده الوغ دولتلرنك هر برسینك برر حصه پایلری بولاچقدر. اما فرانسیه‌نك اوچ حصه‌سی بولاچقدر.

(ر. ۋ.) گازیتینك یازووینه قاراغانده ماروك

اشلرنده گیرمانیه فرانسیه‌فرضلرینه آرتق ضرر ایته آلمادی. ماروکنك داخلی تصرفلری حاضرگه تماما سلطاننك اوز قولنده قالدی. اگرده مغرب مسلمانلری، یاؤروپا حکومتلری اتفاقغه کیلگانچی، تیزره‌ك اویانوب دنیا علملرینی اوقور اوچون فنی مکتبلر تأسیس قیلسه‌لر، عسکرلرینی یاؤروپا نظاملرنچه تربیه وترتیب قیلا آلسه‌لر، اوزلری مستقل بولوب سلامت قالولری احتماللدر. لکن نه دنیادن ونه آخرتدن خبردار بولماغان نادان ایشانلری، وفکری یتیمه‌سلك اشلرگه قانشاطورغان بازار موژیکلری بو تدبیرلرگه تیز رخصت بیرو احتماللری یوقدر. بزنك روسیه مسلمانلری‌ده یکرمی یل ملك بلا ایله طالاشقاندن صوك معارف کیرکلگینی حق طاوب حاضر مارت آخرنده‌غنه اظهار وبیان قیلا باشلادیلر. بزنك موژیکلرمزنك قوراللری فقط آرماس طوقتاماس یمان برتل ایدی. بر کشینك کسه‌سنده یاولغی قاباروب طورسه‌ده، برقورال بار دییوب قورقالر ایدی. اما ماروك موژیکلری بیان حقنی قیلا باشلامق اوچون اوتوز قرق یل زمان کیچمك لازم بولاچقدر. اول قدر مدت اچنده ماروکده فرانسیه‌اوز باطللرینی کوبدن بیان قیلا باشلاغان بولاچقدر.

مدرسه‌لر حقنده.

سوینچ خبردرکه شهرمزنك علما واهالی محله‌سی مدرسه‌لر حقنده انصاف دائره‌سنده مشاوره قیلورغه باشلادیلر. «شاکردلرنك باربنی‌ده قوارغه کیره‌ك. یاش بالالر آلوب یاشلکدن تربیه قیلورغه کیره‌ك» دییوب سویله‌وچیلرنك سوزلرینه عقللی کشیلر طرفندن اعتبار ایدلمه‌دیگی آکلاشلادر. نی قیلور ایدك، مدرسلرمز شاکردلرنك طلبلرینه قارشی عارله‌نگان بولوب قاتی معامله قیلسه‌لر؟ بوندن بیك زور فتنه‌لر چغو احتمال ایدی. الله صاقلادی. شاکردلر یاشلردر. قاتی معامله ایله آنلرنی عارله‌ندرمك ممکن توگلدر. هر بر الوغ کشیلر آنلر ایله گویا اوز بالاسی ایله معامله قیلغان کبی معامله قیلمق تییشلیدر. بالالرنك دلیللی دعوالرینی عارلك بولسه‌ده، قبول ایتمی طوغری کیلمیدر. شاکردلرگه‌ده، کوب آفریندرکه طلبلرینی زمانه‌غه‌ده، وخلقنك افکارینه‌ده موافق بولوردی روشده‌ترتیب قیلمشلر. متعصب کیمسه‌لرگه‌ده هیچ بر ماده‌سینه قارشی کیلورگه اورن قالدرمامشلر.

مدرسلرگه شاکردلر تشکر ایتمه‌لیدر، چونکه آنلر اوتوتقان طوغزنچی ماده‌نی مدرسلر اوزلری طرفندن آرتدرمشلر...

شاگردلر جمعیتنه آچق مکتوب.

(اوفادن)

عزیزلرم! ملت چه‌چکلری! مدرسه‌لرنی درس پراغراملرینی اصلاح حاجت ایردکنی کامل فهملگان بوکاعلاوه اصلاحك اسبابینه تشبث ایتگان کبی کورنه‌سز.

بوخصوصده سز ملت چه‌چکلرینه بلکه ملتنك کله‌چك وقت‌خادمی بوله‌چق ارکانلرینه عمومی مدرسه‌لرگه مخصوص مکتوبلرنده بحث ایدلگان اوفا مدرسهٔ عثمانیه‌سی حقنده جواب اوله‌رق برنیچه سوزلر یازمقدن قلمنی منع قیله آلمادم. بلکه «شاکردلر» جمعیتی تحقیق وتدقیق ایلر، انتقاد قیلور، مقبول یاغیر مقبول اولور. همیشه یازغانلرمنك صحتنی هیچ دعوا قیلمایمن. البته قرار جمعیت قراری اولور «یدالله مع الجماعة» عزیزلرم، اصلاح زیاده حاجت کورنه. سز بحث ایتگان مدرسه‌لرده برنوع اصلاح بولسه‌ده اصلاح تمام بولدی دیگان کشی یوقدر. چونکه حاضرده عصرمزده اصلاح تمام بولدی دیمك ممکن توگلدر. اصلاح اسبابینه یابوشقان پیدا گوگلر اصلاح فکرلب وبیان قیلوب هر کون درس پراغراملرنی تغییر وتبدیل قیلمقده‌درلر.

مخصوص اوفاده مدرسه عثمانیه‌نك امور مالیه‌ده اداره‌سینه دقت ایله‌دیکده اوطون، کراسین، وخادملری هر قایوسی طلبه ذمه‌سنده، جای فصلی تعمیر مدرس ذمه‌سنده ایردکی ملاحظه قیلنسون. بونیده فکره آلمق کیره‌ك باشقرد قریه‌لرنده هر مسجدده ایکی امام‌مؤذن. اماملری ایچون زکوت، عشر، فطره یوق درجه‌سنده. اماملر فقط اوزلرینك قوللری ایله (صبان، صوقا،) ایله معیشت قیلغاندن طبیعی اولادلری مدرسه‌ده بیك فقیرلك ایله اقامت قیلالر. وبوکا علاوه مدرسهٔ عثمانیه آلتی یوز طلبه اوچون کافی معلملر قویلسه، شهری بیك آز وظیفه ویرگاننده (٢٥) روبلدن سنوی برنیچه ملك صوم آقچه حاجت بولور. وقفی بولماغان مدرسه‌لرده نه وجه ایله اداره ونه‌وجه ایله سز صوراغان اصلاحاتقه یتوشرگه ممکن؟

ئه‌یته‌سز ویازاسز! «قرداشلر! ملت سزدن کوته» عزیزلرم! ملتدن مرادکز کیملر؟ اوتکان سنه آپریل آینده اوفاده ملتکزنك ضیالی وکیللرینه نیچه‌یوز امضا الرایله اصلاح صوراب تقدیم ایتدکز! ملتکز شونلر بولسه نه‌جواب آلدکز؟ مکتوبکزی ملت وکیللری نه‌یوز ایله قارشی آلدیلر؟ ملتدن مرادکز اهل محله اولسه، قسقه غنه جواب اوچون بوا مدرسه‌سی کافی دگلمی؟ وغیری محله‌لرده بوکبیلر یوقمی؟

اصلاح باشلاغان مدرسلرکز گرچه تأثیری اولمازسه‌ده، نه‌لر ایشله‌لر؟ ونیندی بوران ویغمورلره تحمل قیلالر؛ بوده بیك زور مانع‌لردن

عزیزلرم! ملت چه‌چکلری! اصلاح فکری سز تربیویت ایته‌تورغان استاذلریکز فکرینه کرگانده سزلرنك اکثرکز وجوده‌ده کلمه‌مش ایدکز. بوکونده استاذلرکز اصلاح تمام بولدی دیگانلری یوقدر.

غیر مدرسلر قوناقدن قوناقغه یورتدن یورتقه آشقه یورب قایتوبده خانملری یاننده راحت راحت یوقلاغانده سزنك احوالنکز استقبالنکزی فکرله‌گان شونلر دگلمی؟

سزلرنك بوطاوشکزغه هیچ کیفمز بوزلمای سزلرده محبتمزگه هیچ نقصان کیلمای بلکه شادلانامز سزلرنك فکرکز آچلغانغه کامل شادمز. آز بولسه‌ده اجتهادمز کورنه. اما بر نقطه‌ده خوف: اول ایسه معلومکز عصر حاضرده اسلام مدرسه‌لری ایکی فرقه (قدیم-جدید) بلمه‌م نه‌سببه‌مبنی بزه هم‌جدید اسمنی اطلاق قیلالر. بوکونلرده بزگه مکتوبلر کیله ئه‌یته‌لر: (نی‌حال؟ اصول جدید شاکردلریکز آیاقلریکزی تشلی باشلادیلرمی؟ شول کیره‌ك سزگه» بوندای بیکار سوزلر بزم شخصیاتمزه هیچ اثری ایتمی لکن مدرسلرنك مترددلری البته ایسکی فکرلرینه قایتالر. شول سببلی اصلاح وترقی همان آرتقه قالو احتمالی باردر.

مدرسه‌لرنك امور مالیه‌سی اوچون آقچه قایدن آلورغه؟ طلبه‌دن جمع قیلمق هیچ ممکن توگل. اهل محله اغنیاء افندیلردن دیرسه‌کز، آنلری «زکوت مدرسه‌لره ومعلملره صحیح دگل، اوقتقان اوچون اجره هم حرام

قرآنده اجره آلورغه ایتمه‌گان بلکه آلورغه حرام دیگان، آلورغه باراماغاننی ویرر‌گه‌ده بارامای گناهلی بوله‌سز» دیه اغوا ایته‌لر. حکومت دیرسه‌گز، حکومت بزگه ویررگه اویلاغانی‌ده یوق. بعض مدرسلر «حکومتدن آلمق مطلقاحرام حکومتدن هیچ آلورغه‌یارامای. بوده اصول جدید فتنه‌سی. شرعنك اصلا رخصتی یوق» دیئوب عوامه زیاده نصیحت قیلالر.

اوفاده آخوند ومدرس خیرالله بن عثمان.

یولدز.

قزاننك عالمجان حضرت اوفاده خیر الله حضرت، طرویسکیده شیخ زین الله وحاجی حضرتلر، یارکندده عبدالرحمن حضرت، سیمیده عبدالحق حضرت، طوقماقده ذاکر حضرت، چیستایده نجیب حضرت، بوبی‌قریه‌سنده عبیدالله وعبدالله حضرتلر کبیلر اون بیش سنه‌لردن بیرو ابتدائی مکتبلرده اصول جدیده‌نك قبولینه مساعده ایدنلردن ومدرسه‌لرنی اصلاحنك لزومینی الك حس ایدنلردن ایدکی معلومدر.

بو افندیلرنك کوبسی مدرسه‌لرنده بعض اشلرنی اصلاح‌ده ایتدیلر. لکن اصلاح ایتلچك اشلر هنوز تمام بولغانی یوقدر.

بو حضرتلرنك اقتدارلری داخلنده‌ده اکمال قیلناچق اشلرینه یوق توگلدر.

مادی یا معنوی جهتلردن اقتدارلرینك فوقنده اولان اصلاحات وتجدیدات خصوصنده‌ده بوافندیلرنك صرف همت قیلولری شاگردلر طرفندن رجاقیلنمقلغی معناسز بولماسه کیره‌ك. شاگردلره‌استه‌دکلری‌قدر علوم ومعارف ویرمك مدرسلرنك بورچلریدر. حاضرگه قدر بعض مدرسلر صومینه (٥٠) تیین قدر بورچلرینی ادا قیلمشلر ایسه‌ده، صومالری مساعده قیلغانی قدر اداء دینه دخی همت ایتولری، صوماده نقصان کورلدکده، بورچلری باشقه‌لر طرفندن ادا قیلنوغه ممانعت ایتمه‌ولری معقولدر. مملکتمزده‌بیك کوب‌صومالی کشیلر آقچه‌لرینی صرف‌ایته‌رگه‌مصرف طابمادقلری کوریله‌در. مدرسلر مدرسه‌لرگه اوزلرینی مستبد پادشاه ظن ایتدکارندن آقچه‌سز درس ویره‌چك افندیلره‌ده، مساعده ایدلمدکی کوب واقع بولمش حاللردندر.

میلیونیرلر مغازه‌سنده‌ده بعض ماللرنك آزراق بولووی یاکه هیچ بولماوی عجب توگلدر. هر نوع اموال ایله سودا قیلا طورغان مغازه استانبولده‌ده فقط بر یا ایکیدر. هر فنوندن خبردار اینسکلوپیدیست بولو هربر کشیگه نصیب بولمیدر.

اصول تعلیم (دیداکتیکه)

٥) استعمال قوای انسانیه.

معلم تعلیمی ایله شاگردلرنك هر بر قوّه‌لرینی ذهن وعقل قوّه‌لرینی‌ده، خلق وطبیعت حسلرینی‌ده، اراده وعمل قوّه‌لرینی‌ده، استعمال قیلمق، یعنی اشکه یورتورگه طرشمق تییشلیدر

انسانده ذهن وفهم اوچون وضع قیلنغان تورلی قوّه‌لر باردر. بونلرنك بعضلری سیزو قوراللری‌درکه (حواس ظاهره) دیئوب آتالورلر: کوزلرنك توسلرنی کوروی، قولاقلرنك طاوشلرنی ایشتووی، بوروننك ایسلرنی سیزووی، تلنك طعملرنی طاتووی وبوتون تننك اسسیلك، صووقلق، قاتیلق، ویومشاقلق کبی صفتلرنی طویووی حواس ظاهره اسملی بیش تورلی قوّه ایله حاصل بولمقده‌در.

بوحواس ظاهره‌دن باشقه انسانده ینه (حواس باطنه وقوای روحیه) باردرکه آنلر تن قوّه‌لری توگل، بلکه جان قوّه‌لریدر. مثلا التفات، دقت، تصور، خیال، تفکر، استدلال، حفظ، نطق، قوّه‌لری اوشبو قوّه‌لردندرلر. تعلیم زماننده شاگردلرنك مذکور قوّه‌لرینك فقط برسینی یابرنیچه سینی گنه آلغه آلو درست توگلدر. چونکه اول زمان بالانك بر قوّه‌سی افراط ترقی ایتوب باشقه‌لری یوقلاب ترقیدن محروم قالادر. بلکه هر بر معنوی قوه‌لرینی ترقی ایتدرورگه طرشمق تییشلیدر. چونکه انسان کامل بولمق اوچون بوقوّه‌لرنك هر برسی لازمدر. بونلرنك هیچ برسی اویانمچی یوقلاب قالورغه بارامیدر. صوقرنك قولاغی ایشتوده بیك قوّتلی بولادر. چوقرانك کوزی بیك یراقداغی نرسه‌لرنی کوره آلادر. دیگر کوبه‌لرینك قائدلرینك کوزلری بیك اوتکن بولادر. کوب دیگزده یوره‌لر، قولاقلری ضعیفلنه‌در. تونگی قاراولچیلرنك قولاقلری آزغنه طاوشنی‌ده ایشته ایمش‌دیلر. دائما متنلرنی حفظ وتکرار قیلوب شغله‌نگان کشینك حفظ قوّه‌سی ترقی ایتسه‌ده، عقل وذهن قوّه‌لری ضعیف بولغانلغی نادان حافظلرنك حالندن معلومدر. بوحاللر هر برسی معنوی قوّه‌لرنك برسی قوّتلنسه، ایکنچیسی ضعیفلنگانینی وبرسی ضعیفلنسه، ایکنچیلری قوّتلنگانینی کورسه‌ته‌لر. اوشبو دلیللرگه بناً معلم ومربی بولغان کشیلر شاگردلرنك معنوی قوّه‌لرینك هر برسینی بردرجه‌ده قوّتلندررگه طرشمق هیچ برسینی ضعیف حالده قالدرماسقه اجتهاد قیلمق تییشلیدر.

دیداکتیکه قاعده‌لری بوینچه‌تعلیم قیلنغانده بالالرنك هر برقوّه‌لری بر درجه‌ده‌ترقی‌ایته‌در.

مثلا نباتات معلمی شاگردلرگه بیان‌قیلمق اوچون بر گل آلوب چقوب کورسه‌تسه، هر بالا بو گلگه التفات ایله قاریدر. شول گل حقنده‌غی معلومات کوگللی روشده بیان قیلنسه، هر بالانك کوزی وفکری همان شول گلده بولمی حالی یوقدر. بوندن التفات ودقت قوّه‌لری ترقی ایته‌در. اگرده معلم گلنك تعریفاتینی سویله‌سه، بالالرنك ذهننده آنك صورتی نق اورناشادر. بوندن بالا تصور وتعریفکه اویره‌نه‌در.

بو گلنی باشقه نباتاتقه قیاس قیلوب آرالرنده‌غی آیرمانی بیان قیلو ایله شاگردنك خیال ومقایسه قوّه‌لری آرتادر.

ودخی هر نرسه‌گه دلیل کیترو ایله هم دلیللردن مدلوللرنی‌طابدرو ایله بالالرده تفکر واستدلال قوّه‌لری ترقی ایته‌در.

هر بر معلوماتنی مناسبتی چققان صاین تکرار خاطرلرینه کیترو ایله مبتدیلرنك حفظ قوّه‌لری یعنی قوّه حافظه‌لری قوّتلنه‌در. هر نرسه‌نی معلم اوزی درست تعریف وبیان قیلوب مبتدیلردنده درست جواب بیردرورگه طرشو ایله بالالرنك نطقلری یعنی قوّهٔ نطقیه‌لری آچلادر. نطق قوّه‌سی آرتو، بالالرنك منطقی روشده سویله‌شه بلولرینه ومقصودلرینی کشیگه آگلاتا بلولرینه سبب بولادر.

نباتات درسنده کورسه‌تلگان گلنی بالالر کوزلری ایله کوررلر، بوگل حقنده معلمنك بیاناتینی قولاقلری ایله ایشتورلر، یافراق وچه‌چه‌کلرینی ایسنه‌رلر، قوللری ایله طوتوب قارارلر، یمیشلی ذات بولغانده برزمان یمشینی طاتورلر، درسلر اوشبو روشچه عملی طریق‌ایله اجرا قیلنسه، بالالرنك حواس‌ظاهره‌لرینك هر برسی ترقی ایته‌در. بر نرسه بیش‌تورلی حواس ظاهره‌نك کوبره‌گی‌ایله حس قیلنسه، خاطرده قالوچان بولادر. شول سببلی استعمال حواس ایله ضبط قیلنغان

درسنی قوّهٔ حافظه‌ده یاخشیراق حفظ قیلور. اگرده بو گل حقنده معلوماتلرینی بر دفترگه یازوب‌ده قویسه‌لر، اول معلومات خاطرلرینه بیگره‌ك نق اورناشوب قالور.

بو گل فقط بر مثالدر. گل حقنده اجراسی ممکن بولغان عملیاتنی هر درسده اجراقیلوب بولماس. لکن بو مثالدن معلملرنك (استعمال قوای ذهنیه) قاعده‌سینك سرینه ایرشولری مقصوددر. بو سرگه مطلع بولغان معلم هر درسنك اوزینه موافق بولغان قوّه‌لرینی موافقنچه استعمال قیلا آلسه کیره‌ك. البته بعض درسده حواس ظاهره کوبره‌ك استعمال قیلنور. بعضلرنده قوای ذهنیه‌لر کوبره‌ك استعمال ایتلور. هر نه ایسه، معلم افندی بو قوّه‌لرنك هر برسینی بر درجه اویاتو کیره‌کلگندن، یوقلانوب قالدرو باراماغانلغدن غافل بولماسقه تییشلیدر. هر وقت' قایسی قوّه بولسه‌ده' بر قوّه‌نی استعمال قیلورغه جایلی اورن چقسه، تیز شول قوّه‌نی استعمال قیلوب ترقی ایتدرو کیره‌کلگندن آگاه وخبردار بولمق تییشلیدر.

عقل وذهن حسلرندن باشقه تعلیم وتدریسنك ینه هر انسانده بولا طورغان مرحمت، نفاست کبی خلق وطبیعت حسلرینی همت وملکه کبی اراده وعمل قوّه‌لرینی‌ده، اونوتماسقه کیره‌ك. بو نلرنی‌ده ترقی ایتدرورگه طرشو کیره‌ك.

مرحمت حسی – هر جان ایه‌سینه انسانغه‌ده حیوانغه‌ده خیر خواه و مرحمتلی بولونی تله‌ودن عبارتدر. بو حسنك اولغی هر کشیده طومشدن بولسه‌ده، تربیه ایله قوّتلندرلمه‌گانده بعض کشیلرده یوقلاب‌ده قالادر. انسانلر آراسنده ظالم کشیلرنك کوبلگی شول سببدندر. یول کیسوچی قاراقلر هر برسی انسانلر آراسندن چقمشلردر. بونلر قارشنده بر مقدار آقچه اوچون بر یا بر نیچه کشینی اولترو هیچ آور اشکه صانالمیدر. عمری بوینچه حیوان بوغازلاب کسب قیلوچیلرنك حیوانغه هیچ بر مرحمتلری قالمیدر.

حال بوکه انسانلر آراسنده چبن وطاراقان کبی جانوارلرغه‌ده هیچ جبر ایتونی استه‌مه‌گان کشیلرده باردر. انسان اوشبو مرحمت حسندن باشقه کامل انسان بولا آلمیدر. مرحمت حسی بولماغان آدم بالاسی گه‌وده‌ده کشی قیافتنده بولسه‌ده، حقیقة انسان توگل، بلکه حیواندر. حیواننك‌ده یاخشیسی توگل' بلکه ایك یامان یرتقچیدر.

اخلاق درسلری اوقوتو وکورکم خلقلرغه هوسلندره طورغان مثال' حکایه وقصه‌لر اوقوتو اوشبو مرحمت حسینی قوّتله‌مك اوچون لازم بولادر. پیغمبرمز: «مرحمتسز کشی مینم امتمدن توگلدر» دیمشدر.

نفاست حسی دیه‌ك هر نرسه‌ده گوزللکنی وپاکلکنی یاراتو طبیعتنی دیمکدر. بو حس‌ده هر انسانده باردر. لکن طوپاس کشیلرده بو حس سونگان بولادر. انسان کامل اوچون بو حس‌ده بیك لازمدر. اوزی پاك ونفیس روشده یورو واطرافنده‌غی نرسه‌لرنك پاك ونفیس بولووینی تله‌و' انسانغه مخصوص صفتلردندر. حیوانلرنك بیك آزنده‌غنه بو حس کورینه‌در، نفیسلکنی یاراتماغان کشیده آزغنه حیوانلق صفتی غلبه قیلغان بولادر. بو حس بیك الوغ بر حسدر. بنی آدمنك دنیاده سعادتی اوچون بو حسنك کوب فائده‌لری باردر. شونك اوچون حکمت وفلسفه فنلرنده بو حسدن کوب بحث قیلنادر. فلسفه‌ده (استیتیکه) یعنی (نفائس ومحاسن) بابی اوزی بر فن‌در.

شاکردلرنی ادبکه، پاکلککه، کشی آراسنده معاشرت قاعده‌لری بوینچه معامله قیلورغه اویره‌تو اوشبو حسنی قوّتله‌مك اوچوندر. گاها منظوم کتابلر اوقوتولر هم فصاحت ایله سویله‌رگه ویازارغه اویره‌تولر اوشبو نفاست حسینی ترقی ایتدرمك اوچوندر. هر نرسه‌ده افراط مقبول توگلدر. بو حسده افراط طرفینه چقمق ممکندر. شویله ایسه‌ده، بنی آدمنی حیوان درجه‌سنده طوپاس ایتوب قالدرماس اوچون معلم ومربیلر بو حسنی بالالرده اورتا درجه‌ده ترقی ایتدرودن غافل بولورغه یارامیدر. کورکام ونفیس بولورغه ترغیب قیلغان حدیثلرده بیك کوبدر.

(همت) قوّه‌سی – آور اشلرنی بولدرورغه باطرچیلقنی آرتدرا طورغان قوّه‌در. همتی بولماغان کشینك قولندن هیچ بر اش کیلمیدر. صارانلق وقورقاقلقلر هر برسی همتسزلك علامتیدرلر. شاکردلرنی بلند همتلی ایتوب تربیه قیلمق اوچون بو قوّه‌لرینی‌ده ترقی ایتدرمك نرسه‌لرنی حاضرله‌مك وبونك اوچون باشقه –

لازمدر. تاریخ درسلرنده همتلی کشیلرنك ترجمهٔ حاللری مدح طریقنچه بیان قیلنو ایله هم سیاحت کتابلرینی مطالعه قیلو ایله بو قوّه‌ده آرتادر.

(ملکه) قوّه‌سی – بر اشنی بیك آسانلق ایله دائما ادا قیلورغه اویره‌نمك قوّه‌سیدر. شاکردلرنی پاك یوررگه هر نرسه‌سینی پاك طوتارغه واوستلرینه آلغان اشلرینی ادا قیلورغه اویره‌تو اوشبو قوّه‌نی آرتدرادر.

معلملر، خصوصاً مربیلر، بالالرنی هر بر یاخشی عادتلرگه ملکه‌لندرورگه طرشمق تییشلیدر. بر کرّه ملکه‌له‌نگان اش طبیعی ولازم بر اش بولوب کیته‌در.

اوشبو بابده انساننك اون اون بیش تورلی قوّه‌لری حقنده قسقاچه ملاحظه‌لر یازلدی. بو قوّه‌لرنك هر برسینك بر نیچه بوتاقلری‌ده باردر. هر برینی تفصیل قیلمق اوچون بو قوّه‌لرنك هر برسی حقنده بر رباب یاکه بر رساله یازمق لازم بولاچقدر. حاضرگه معلملر ومربیلر اوشبونده یازلغان قدرینك اسملرینی بلوب خبردار بولوب طوروده کافیدر. وقتی ایله اوزلرینه مخصوص فنلرنك بونده مذکور قوّه‌لرنك هر برسی شاید تفصیلا بیان قیلنورلر.

معاشرت ادابی.

(دوامی)

قارشوگده‌غی دیوان بوش اولسه‌ده، آیاقلرنی آنك اوستنه صوزمق ادابکه مغایردر. فقط اوزی اوطورغان دیوانده باشقه بر آدم یوق ایسه، صوزولمق عیب صانالماس. کشی اولسه بیله، آنی راحتسز ایتمیه‌چك صورتده آیاقلر گزنی صوزا آلورسز. لکن خاتونلر وینکان قزلر اوچون هیچ بر وقتده وهیچ بر صورتده ژاگونلرده آیاقلرینی صوزمق ویاتمق موافق ادب صایلماس. حتی آیاقلر یغنه کورینه‌چك قدر صوزمق‌ده بونلر اوچون ممنوعدر. ژاگونلرده فوق العاده کیره‌کلی اشلر اوچون کاندوکتورنی چاقرمق اوچون قویولمش ایلیکتریك زژانوکلرینه تییشسز یرگه طوتونمق عیب کنه دگل، حتی ممنوعدر. لزومسزگه کاندوکتورنی چاقرو مقابلنده بعض یوللرده اشتراف بیله واردر. بر استانسه‌غه کیلوندیکی وقت بیك آشوغوب وقاوشاب

لرینك اشیاسنی آست اوست ایدوب بترمك بیك عیب اولوب علی الخصوص شمسیه (زونتیك) وصومکه‌لر کبی نرسه‌لرنی آنك بونك باشنه توشورمك نه‌قدر تربیه‌سزلك ونه‌درجه‌لرده دقتسزلك اوله‌چغینی بیانغه‌ده حاجت یوقدر. نازك وتربیه‌لی آدم توشه‌چکی استانسه‌غه کیلوب یته‌سدن برنیچه دقیقه اوّل آفرون آفرون نرسه‌لرینی شورلکردن نشوروب اوز آلدونده وآیاقلری آراسنده حاضرله‌ب قویار. بزنك روسیه مملکتی ایچنه یوق ایسه‌ده لکن آوروپاده کیره‌ك تیمر یول وکیره‌ك پاراخود سیاحتلرنده یولچیلرنی ایك زیاده بیزار ایدن اش گمرك (طاموژنی) تفتیشلریدر. دیگزده پاراخود یولچیلری اوچون بو تفتیش یالکز واصل اولاچغی لیمانغه مخصوص ایسه‌ده، تیمر یول یولچیلری برحکومتنك حدوددن ایکنچی حکومت‌نك حدودینه کیچه‌چکلری زمان هر حدودده گمرك تفتیشینه دوچار اولورلر. آوروپا حکومتلرینك کوچوکلگی وتیمر یوللرنك بیك تیز یوروی مناسبتیله بو راحتسزلك بیك جش واقع اولور. بونك اوچون مثلا ۋارشاۋدن ۋیناغه وارغانده آرتوق نرسه‌لرنی آنك آلور اوچون باغاژغه ویرمك لازمدر. بوحالك گمرك تفتیشی باری ژینادەغنه اولور. فقط یولچینك یاننده بولغان نرسه‌لری مطلقا قارالاچقدر. هر یولچی صندوقلرینی وصومکه‌لرینی آچوب گمرك مأمورلرینه کوستررگه مجبوردر. بو بابك نازو استغنا ومخالفت تفتیشی قوّتله‌ندرودن باشقه براشکه یاراماس. اول دخی هیچ یوق دیگانده پویزنی قاچروغه سبب اولورکه اولك آززبان وکوچك جزا دگلدر. ایك معقولی صندوق وصومکه‌لرنی کمال اطاعت ایله آچوب کوسترمکدرکه اگر معاینه مأمورینه امینت کلیر ایسه، حتی تیکشرمیچه بیله مرورینه مساعده‌ایدرلر. مأمورلرنك بیك دقت ایله تفتیش ایتدکلری نرسه توتون، قیمتلی شرابلر وکروژیوا کبی خاتون قز زینتینه تعلقلی قیمتلی شیلر اولوب فقط بونلردن مثلا توتون وایچملك کبی شیلرنك برآز ایچیلوب کیمومه‌سی وزینتکه متعلق نرسه‌لرنك برآز توتولغان وایسکی بولووی یولچینك آوزینك استعمالنه مخصوص ایدکنه علامت عد اولونه‌رق بلا رسم اوتولرینه رخصت ایدیلور. والا بوکبی اشیای نفیسه‌دن غایت آغیر گمرك رسمی آلنور. اگرده (کونترا باند) یعنی قاچاق مال دیبوب بلنورسه آلوبك قالورلر، آلوب قالودن باشقه جزاسی یوق ایسه‌ده، اولده آز زیان دگلدر. آوروپاده تانوماغان وتقدیم ایدیلمه‌گان کشی ایله مصاحبه‌گه کریشمك تربیه‌گه موافق کوریلمه‌س ایسه‌ده سیاحت اثناسنك وبالخاصه تیمر یول سیاحلری آراسنك بونك اوچون اول قدر تعصب یوقدر. کباردن اولانلر اوچون دقت ایدیله‌چك شی بویله تیمر یول یولچیلغنه مخصوص اولان مصاحبه‌نی لزوم ضرور یسندن آلغه‌یبرمه‌مکدر. آوروپالیلرنك تعبیرغه «وقتنی اولدیرمك» یعنی وقت کیچورمك اوچون لازم اوله‌چق درجه‌لرده صحبت ایدیله بیلر. لکن صحبتنك برمباحثه ومناظره صورتینی آلماسی هیچ بروقتده موافق تربیه کوریلمه‌س. همده برۋاگون ایچنده کیره‌ك کم ایله اولسون صحبت ایدیلر ایسه، گویا اوّلدن بیرلی احباب وسرداش ایمشلرده خصوصی براش طوغریسنده سویله‌شه‌لر ایمش کبی آفرونلق وادب ایله صحبت ایتو تییش اولور، برآدمگه خطاب ایتدیکی سوزلرنی باشقه‌لرغه ایشتدیرمك نیتی ایله هرکمنك یوزینه قاراب قچقروب مصاحبه ایتمك بیك تربیه‌سزلکدن ومعاشرت ادبنی بلمه‌گانلکدن صانالور. مع هذا بعضاً تیمر یوللرده واقع اولان معارفه وصحبتلردن نتایج حسنه دخی حاصل اولدیغی کبی بعضاً یان کیسوچی (ژولك) وقاتل کبی برآدم ایله ملاقی اوله‌رق کشی حیاتنی مخاطره وتهلکه‌گه‌ده صالور. بوخصوصده کولکیدن زیاده قورقنچ حکایه‌لر شول قدر کوبدرکه یازمق ایله بتمك احتمالی یوقدر. بناءً علیه بویله شبهه‌لی ومبهم معارفه‌لرگه دوچار اولمامق اوچون تیمر یول صحبتلرنك لزوم ضروریسی درجه‌سندن طش چقماسقه طرشمق کیره‌کدر.

آخری بار.

ع. کرم.

زلزله.

پیر تتره‌و.

بیش آلتی سنه مقدم شاماخی وآندیجان شهرلرنده آمیریکا وياپونیه‌ده کوب زلزله‌لر بولمش ایدی. آمیریکا طرفنده فرانسیه تصرفنده بولغان مارتینیکه جزیره‌سنده اوت طاوی قوتروب (سن پییر) اسملی شهرنی بوتونله‌ی هلاك ایتمش ایدی.

بو سنه ییرمز ینه قوتورا باشلادی برنیچه کون‌مقدم ياپونیه‌نك فورموزا اسملی جزیره‌سنك بیك قاتی زلزله‌لر بولمش ایدی. اوتکان آتنا ۵نچی آپریلده آمیریکاده صان فرانسیسکو شهری‌تیره‌سنده ینه بیك‌قاتی‌زلزله بولغانی هر گازیتده یازلدی. ایکی‌آتنامقدم ایتالیه‌ده‌ۋیزوۋی‌اسملی اوت‌طاوی‌قوتروب برنیچه‌شهرلرگه‌زور آفتلر کیترمش‌ایدی. بنی آدم اوچون بو سنه‌نك باشی بیك خیرلی بولمادی. الله‌تعالی آخرلرینی خیرلی قیلسون.

کورمه‌گان کشی زلزله سببلی خلق‌نی روشچه هلاك بولووینی آکلاماسه‌ده عجب توگل. امّا کورگان کشی بونك نیندی الوغ آفت‌ایکانینی بیك‌آچق بله‌در. (۱۸۹۴)نچی سنه اییون‌اورتاسنده استانبولغه سفر قیلمش‌ایدم. بز باروب کرگان کوننك ایرته‌سنده اویله اذانی وقتنده زلزله واقع بولوب بیك کوب هلاکتلر کیترمش ایدی. دورته‌ر بیشر قاتلی جیمرلگان یورتلرنك وآوغان‌اوزون مناره‌لرنك صورتلری حاضرده خاطرمده‌در.

شول کونده (چارسوی) اسمنده‌گی طاش توبه‌لی بازار اچنده برنیچه ملك‌آدم بر دقیقه اچنده هلاك بولدی. محررلرمزدن (ع. کرم) افندی ایله برابر زلزله وقتنده مذکور بازار اچنده ایدك. ییر بر کره تتره‌گاندن صوك مذکور بازارنك طار اوراملرنده طغزلق ایله یوگرمکده‌اولان خلق آراسنده قوبقان قیامتنی خاطریمه کیترسه‌م، حاضرده‌تتره‌مه‌گه باشلیمن. شکرلر اولسون‌که بز بازارنك ایشکلرندن‌بیك اچکه‌ری کرمه‌گان ایکانمز.

ییر اوچنچی مرتبه تتره‌گان زمانده بز بر طرفقه باقچه‌لقغه چقوب اولگرمش ایدك. خدا بزی خلاص قیلدی. امّا اورتالقك قالغان بیچاره‌لرنك حالی مشکل اولدی: کوبسی توبه اسۋودندن‌جیمرلگان‌طاشلرنك‌آستنك‌قالدیلر.

زلزله‌لر کوب بولمق اشراط ساعتدندر. بیك کوب واقع بولسه، قیامتنی کوتمك.تییشلی بولادر. لکن حاضرگی زلزله‌لرنی اوّل‌زمانلرغه قاراغانده کوبره‌ك واقع بولا دیبور حال‌یوقدر. چونکه طبقات الارض علماسی اوّل زمانلرده بیگره‌ك کوب بولووینی تحقیق واثبات‌قیلالر.

شونڭ اوچون قیامت یتکاندر دییوب قورقماسقه کیرەك. حدیث شریف بوینچه آخرت عمللرمزنی ایرتەگە اولەچك کشی کبی ودنیا عمللرمزنی مڭ یل طوراچق کشیلر کبی بیك هوس واخلاص ایله قیلودن طوقتاماسقه کیرەك.

زلزلەنڭ سببی.

طبقات الارض علماسی زلزلەنڭ سببلرینی اوشبو روشچه بیان قیلالر:

یيرنڭ اورتاسی جهنم کبی اوتدن عبارتدر. بز ترکلك قیلا طورغان قوری طوفراق یيرنڭ قابغی حکمندەدر. قابق آستی دایما قزوب وقایناب طورمقدەدر. بر برینه مناسبتلی جسملر اوچراشقانده قایناو ویانو طاغیدە قوّتلەنەدر. شول وقت یيرنڭ آستینه صیماغان پار وتوتون قابق آستندن از ویارق طاوب یيرنڭ اوستینه چغادر. شول سببلی یيرنڭ قابغی تترەب یارقغه یاقن تیرەلرده زلزله بولادر. دیڭز توبنده قابغی یوقاراق بولغانلقدن آرتق پارلر کوبسنچه دیڭزلرگه چغادر. شول سببدن زلزله دیڭزگه یاقن یيرلرده کوبرەك واقع بولمقده در. بزنڭ روسیه اچی کبی دیڭزگه یراق بولغان یيرلرده زلزله کوب بولمیدر. یاپونیه جزیرەلرنده هر یلده بر نیچه مرتبه زلزله بولمق عادت حکمندەدر. شونڭ اوچون یاپونیه ده یورتلری آغاچدن کوبسنچه برگنه قاتلی ایتوب بنا قیلالر ایمش. اوتلی طاولرنڭ تیشگندن کیلگان پار وتوتونلرده یيرنڭ اورتاسندەغی پوژار ویانغندن کیلەدر. اوتلی طاولردن گاها طاشلر توتونلر آتلووی وقزولاۋلر طاشووی یير آستندەغی یانغننڭ قوّتلەنووی سببندندر.

ترکیه ده بروسه شهری تیرەسندەگی طاو اوستندن قاینار چیشمەلر آغادر. بوصولرنڭ قاینار بولووی ده جیبلغان یيرلری یيرنڭ قزو قاتلاوینه یاقن بولو سببندندر. بیك تیرەن قازلوب چغارلغان قویولرنڭ صولری هم جلی بولادر، فرانسیه ده بر موچاغه قاینار صونی تیرەن قازلغان بر قویودن آلدقلری وقتنده روایت قیلنمش ایدی.

اوتلی طاولر.

یير یوزنده بر نیچه یوز ۋولکانلر یعنی اوتلی طاولر باردر. بونلرنڭ کوبسی یاپونیه جزیرەلرندەدر.

بزنڭ یاۋروپاده مشهور اوچ اوت طاوی باردرکه برسی ایتالیه ده نیاپول شهری تیرەسندەگی مشهور (ۋیزوۋی) طاویدر. ایکنچیسی ینه ایتالیه مملکتی جملەسندن بولغان سیسیلیه جزیرەسنك (أتنا) اسملی طاودرکه یاۋروپادەغی اوتلی طاولرنڭ ایڭ بییگی‌در. (۱۸۵۲)، (۱۸٦۵) و (۱۸۷۹) نچی یللرده بو طاودن‌ده بیك کوب اوتلی ذاتلر آتلمش ولاۋ اسملی صییق ذات اطرافینه آقمشدر. اوچنچیسی دانیه حکومتی مستملکەلرندن مغرب دیڭزینڭ تون یاغی طرفنك ایسلاندیه اسملی بر جزیرەدەگی (هیکلا) اسملی طاودر. بو طاودن‌ده (۱۸۷۸) نچی سنەده اوتلر کوب چەچلمشدر.

اوشبو آپریلنڭ باشنده ۋیزوۋی طاوینڭ طاشیغانی گازیتلرده یازلمش ایدی. شول سببلی بو طاو حقنده بر آز معلومات بیرونی معقول کورەمز.

حضرت عیسی علیه السلامدن بر نیچه یوز یل مقدم بوطاونڭ اوتلی ایکانی بیك ظاهر بولماغان. چونکه اول زمانك قوشندن توتون چغوب طورماغان. میلاددن (۷۹) سنه مقدم بو طاودن اوتلر چەچلوب لاۋ آغوب استابیاسه، پومپی وگیرکولانوم اسملی اوچ شهر تمام کوملمشدر. شول زماندن بیرلی کوبسنچه قوشندن توتون وگاها اوچقون چغوب طورمقده در. اول یللردن بیرلی (۱۸۷۲) نچی یلغه قدر بو طاو (۷٦) مرتبه قوتورمشدر. بعض قوتورولرنده (۳۰) مڭ قدر کشی هلاك بولمشدر. (۱۷۳۷) نچی سنەده بو طاودن لاۋ اسملی قزغان نرسه سیگز چاقرم قدر یلغا بولوب دیڭزگه آقمشدر. یولنده بر نیچه آول وکلیسەلرنی باسمشدر. بو لاۋ شول قدر قزو بولمشکه آی یارمدن صوڭره ده اوستینه قویغان تیمرلرنی قزدرمشدر. اوستنه صالنغان آغاچ ذاتینی یاندرمشدر.

اسلام عالمندن.

طلبه افندیلر! آزاد جریدەسنده ظلمنڭ ایکی جهتدن ایرشدکینی ذکر ایتمش ایدکز. بن سزه ظلم ایرشدره طورغان اوچونچی جهتده وارلقنی کوسترمیه وعده ایتمش ایدم. اول جهت دوخاونای صوبرانیەمزدر، هیچ شبهه‌سز بو طرفدن بزلره زور کیەچیلك ایرشەدر.

چونکه سز مدرسهٔ دینیەده اوقوچی روحانی شاگردلر، سز اوقویەچق نرسەلرگزی تمام ایتدکدن صوڭره بریره امام یاکه معلم یاکه مدرس اولەچقلرسز، بو مرتبەلری طاپمق اوچون دوخاونای صوبرانیەغه واروب امتحان قیلنوب شهادت نامه آلماغه حکومت طرفندن مکلف‌لرسز. صوبرانیەدن شهادت نامه آلا بلمك اوچون آنده صورالا طورغان فنلرنی مدرسەده وقت اوقومق وشوڭا وقتگزی حصر ایتمك سزه لازمدر. مدرسەده وقت شول فنلر ایله اشتغال ایتمز ایسەڭز، باشقەچه مهم اولان فنلرده کرك علما اولڭز، سزه شهادت نامه ویرلمیەچکدر. وتلادکڭز منصبلره کرمکده ممکن اولمیەچقدر. شونڭ اوچون مدرسەلرمزنڭ درس جهتلرندن اصلاح اولنمەسی دوخاونای صوبرانیەمزنڭ اصلاح اولنمەسینه باغلیدر. اما بو حالده صوبرانیەمزده هیچ اصلاح اثری یوقدر. بوڭا بر نمونه اولسون اوچون اوزمنڭ کوردکمی بونك نقل ایلەیم.

معلوم کوننده امتحانه کردم. مفتی یوق ایدی، اوچ قاضی وار ایدی. ایکسی امتحان قیلدی. برسی قاراب طوردی. امتحان ایدوچیلر عنایة الله قاضی ایله رضاً قاضی اولدی. امتحان وقتی ساعت چیرك قدری دوام ایتدی. کوبرەك امتحان ایدوچی عنایة قاضی اولوب بر ساعت امتحانده اوشبو سؤاللری ایراد ایلەدی: «کفار ایمان ایله مخاطبمی دگلمی؟ الله تعالینڭ علمی حضوریمی حصولیمی؟ وجود واجب عینیمی غیریمی؟».

مدرسەده کوب یاتدقمدن بو بحثلردن خبرم وار ایدی. قاضی ایله مناظره قیلشدق بتون صوبرانیەنی یاکفراندق، اگر شونده پالیتسه اولسه ایدی، شبهه‌سز قاضینی‌ده مینی‌ده صوغشالر دیو چاسقه آلوب کیتەر ایدی. قاضی افندینڭده کیفی کیلدی، چونکه بنم منطق کلام اوقوغانلغم آڭغارلدی. بو قاضینڭ شاگردلردن شکایت ایدرەك: «بوزماننڭ شاگردلری بوزولدی عربیات، ریاضیات کبی یوق بار نرسەلری اوقومیه بیرلدیلر. منطق کلام کبی مهمّ فنلردن اعراض ایده باشلادیلر» دیه سویلەدکی ایشدلەدر ایدی. صوڭره رضاً قاضی اون بیش دقیقه قدر امتحان قیلدی. مشکات شریف ویروب اوچ دورت حدیث

اوقوتدی. رضأ افندینك امتحانی آزغنه اولسه‌ده امتحانغه امتحان روشینی ویردی.

طلبه افندیلر، اگر مدرس اولمق نیتنده اولسه‌گز قشقار اصولیله منطق، کلام اوقومق کرکدر. اگر تفسیر حدیث، ریاضیات، تاریخ اسلام، تاریخ عمومی جغرافیا وباشقه مهم فنلری بلوبده بولارنی بلمس ایسه‌گز توغرسی اخلاقسزلقه قچقرشرغه اوگرانمس ایسه‌گز، مدرس اوله‌چق دگلسز. چونکه بوفنلری کیره‌کسنگان آدم صوبرانیه‌ده آزدر. شونك اوچون مدرسه‌لری اسلامدن اوّل صوبرانیه‌نی اساسندین اصلاح ایتمك کره‌کدر.

بوسنه صوبرانیه طرفندین سیرکولر طاراتلدی. صوبرانیه‌غه امتحان پروغرامی یاصالاچغی اعلان ایدلدی. بو ایسه صوبرانیه‌نك آلداتمق اوچون یاسادقی بر بویاویدر. بوکامغرور اولرغه یارامیدر. بواش میدانغه چغو تقدیرنك فقط بونك نتیجه‌سی سوبرانیه‌نك شول ترتیبسزلکنی تأکید ایده‌چکدر. چونکه سیرکولر واسطه‌سیله افکارنی مدرسلردن صورالدی مدرسلرمز افکارلرینی یازوب یبارسه‌لر، کوبره‌ك فکر طرفینه قاراب امتحان پروغرامی یاسالاچق‌در. باقگز طلبه افندیلر! بزم مدرسلر اصلاح فکرنده‌لرمی؟ آنلر فنلرنك سوبرانیه پروگرامینه کرمگینه راضی‌لرمی؟ صوبرانیه‌نك آنلردن فکر آلوب یاصادقی پروگرام نه اوله‌چق؟ البته قشقار اصولیله منطق، کلام اوقونی تقویه ایده‌چك.

شونك اوچون صوبرانیه‌نك بو حالده هیچ اشینه انابت صحیح دگلدر. صوبرانیه‌مز اساسندین اصلاح ایتمیه بیك محتاجدر.

امضا خفی.

یولدز

ایمدی شاید مملکتمزده هر قومگه دینی وملی اشلرینی اکثریت ایله استه‌دکاری روشده اداره قیلورغه امتیاز وحریت بیرلسه کیره‌ك. شول زمان مفتیلرده قاضیلرده عمومی انتخاب ایله تعیین ایدلورلر. اکثریت کملرنی انتخاب ایتسه رئیس، روحانیلرمز شوافندیلر بولورلر. خلق آراسنده «محله‌سینه کوره امامی صاوتینه کوره قاپقاچی» دیگان مقاللر باردر. ادارهٔ روحانیه‌لرمز ورئیس روحانیلرمز بوندن صوکره اکثریتمزنك رأینه کوره بولاچقدر. منتخب رئیسلرمزنی گوزل آدملردن قیلمق اوچون اکثریتمزی تربیه لازمدر. بو ایسه‘ تیز بولماسه‌ده، برزمان موفق بولناچق براشدر. چونکه اهالیمزنك اخلاق بابنده ترقیسی شبهه‌لی ایسه‌ده، طوغری فکر جهتنده ترقی ایته‌چگی شبهه‌سزدر.

خارجی خبرلر.

❧ قتایده مشهور یونشیکای عسکری یاپونیه ملطلقلری ایله قوراللاندرلدی. نانکین شهرنك‌گی طوپخانه‌لرده (۱۲) دویملی طوپلر بیك آشغچلق ایله اشلنه‌در.

❧ رومینیه دولتی مکتبلر، وجمعیت خیریه‌لر آچوب ترکیه‌نك ماکیدونیه ولایتلرنك‌گی رومینلرنی تعلیم وتربیه قیلمق اوچون هریلده (۶۰۰،۰۰۰) صوم آقچه صرف قیلمقده‌ایمش.

چیتدن بوقدر یاردمچیلری بولغان ملت نیچك ترقی ایتمه‌سون!.

❧ آزیه‌نك کول طرفنده هنددینگزی ایله قتای دینگزی آراسنده. جاوه ایله بورنیو جزیره‌لرنك (۳۰) میلیون قدر اهل اسلام بارلغنی برکره یازلمش ایدی. بومسلمانلر مقدمده گوللاندیه حکومتی طرفندن کوب جبر وظلم کورمشلر ایدی حاضرده بوکا یاپونیه کوز نکوب طورادر. شول سببدن گوللاندیه بومسلمانلرنی قدرله‌مگه باشلامش. اوزینه محبتلرینی آرتدرمق اوچون هرتورلی یاردم ومرحمتلر قیلمغه باشلامشدر. ایکنچی طرفندن یاپونیه‌ده اوزینه اخلاص باغلاتورغه طرشادر. اگرده قابلیتلی برقوم بولوب نادان قارتلری آرقلی توشمه‌گانك بومسلمانلر علوم دینویه‌ده ومدنیتك بیك تیز ترقی ایتو احتماللری باردر.

❧ آمیریکاده ۵ نچی آپریلده زلزله واوت قضاسی ایله هلاك بولغان صان فرانسیسکو شهری (۵۸) سنه مقدم یعنی (۱۸۴۸) نچی سنه تاریخ میلادیده بنا قیلنا باشلامشدر. (۵۰۰) مڭ قدر اهالیسی باردر. بیك الوغ سودا شهریدر. فابریك وزاوودلری کوبدر. بو شهر یاپونیه، قتای وهندستان اراسنده بیك کوب سودا پاراخودلری یوریدر. صوکغی خبرلرگه قاراغانده شهرنك اطرافنده‌غی بیسته‌لرنده اوت قضاسی کوب بولماغان. شونك اوچون خلق حاضرده آچلقدن هلاك بولور درجه‌ده توگلدر.

چیتکه کیتکان کشیلر تیمریول وپاراخودلر ایله بوش یورتله‌در. لکن تکرار آچلق بولماسون اوچون بوکیتوچیلرگه بر آی قدر کیری قایتماسقه شرط قیلنادر.

❧ آزییه‌ده هندچینی طوتاش جزیره‌سنده مشهور سیام مملکتی یاپونیه‌غه بر نیچه صوغش کویمه‌لری اشله‌رگه طابشرمش. سیامنك بیك کوب آفیسرلری یاپونیه عسکری آراسنده صوغش هنرلرینه ملکه‌لرینی آرتدرمقده ایمشلر. سیام اوزی مستقل بر دولتدر. اون میلیون قدر خلقی باردر. آنك یاننده آننام وکوخنخین مستملکه‌لری فرانسیه تصرفنده‌در. یاپونیه‌نك مقصودی سیامنی قوّتله‌ندروب فرانسیه‌نك مذکور مستملکه‌لرینی آلدرمقدر.

اوشبو مملکه‌لرنك خلقلری عموماً بوددا مذهبنده یاپونیه ایله بردینده‌درلر. تللرنده‌ده یاقنلق باردر.

ایکی سنه مقدم فرانسیه‌نك پارلامینت مجلس‌لرینك برنده بردیپوتات: (سیام یاننده‌غی مستملکه‌لرمزنی حاضردن اوك طاشلارغه کیره‌ك. یوقسه، یاپونیه آنی آلاچق، اول زمان عارلگی‌ده زور بولور. بیك کوب آقچه‌ده کیته‌ر» دیمش ایدی. بوکیگاشنی مجلس قبول ایتمه‌دی. خیالدن قورقوب قاچو اوزی‌ده الوغ برعارلك دیدیلر.

❧ ترکیه ایله پیرسیه آراسنده (ؤان) کولی تیره‌سنده چیك نزاعلری خصوصنده استانبولده صلح طریقنچه مذاکره باشلاندی. استانبولده ایران ایلچیسی اتحاد مسلمین طرفنده اولدیغندن بونزاع صوغشقه طارتلمادی. حضرت سلطان‌نك‌ده فارسیلرغه جبر قیلو نیتی یوق ایمش.

داخلی خبرلر.

❧ حکومتمز ازلی طورغاچ بورچ طابدی. روسیه‘ فرانسیه، آنگلیه، آوستریه وگوللاندیه بانکیرلرندن جمعاً (۸۴۳) میلیون صوم مقدارنده بورچ آلدی. بورچ کاغدلری ۱۳ نچی آپریلده نشر قیلنا باشلادی. بورچنك وعده‌سی قرق یلدر. هریلده‌یوزینه (۵) صوم مقدارنده فائض اینوب (۴۱) میلیون

صوم توله‌نه‌چکدر. ایکی یل طولماس بورون روسیه چیت مملکتلرنڭ هیچ برسندن بورچ آلمی طورورغه عهد قیلادر. قرق یل اچنده بو بورچ پروسینت طریقنچه ایکی قات توله‌نسه‌ده اوزی همان توله‌نوب بتمه‌گان بولاچقدر اوّلگی یلینڭ پروسینتی آلنو سببلی، بانکیرلرگه کامیسیه حقی بیرلو سببلی و کاغدلرینڭ بهالری کیم قویلو سببلی بو بورچ آلنغان وقتده‌اوق ایکی یوز میلیون صوم کیم ایتوب آلنادر. ظاهرده (۸۴۳) میلیون صوم آقچه آلنغان بولوب کورنسه‌ده، حقیقتده فقط (٦٤۳) صوم‌غنه آلنادر. بو آقچه‌دن آلنغاچده فرانسیه و گیرمانیه بانکیرلرینه وقتی بیتکان بورچلرنی توله‌مك اوچون (۵۰۰) میلیون بیرله‌چك ایمش. یاپونیاغه بیرله‌چك (۲۰۰) میلیون صومغه بو بورچدن قالغان آقچه بیتمیدر. دائمی راسخودلر اوچون ینه کوب آقچه لازمدر. اش چووالسه، بیك اوڭغایسز بولا ایکان.

موسکوا بیرژاسنده روسیه‌نڭ بانك خواجه‌لری بو بورچنڭ شرطلری روسیه‌نڭ سوداسینه کوب ضرر کیترور دییوب قورقالر ایمش. بورچ بیك یمان نرسه‌در. کوب بورچقه محتاج بولور درجه‌گه کیلوده کورکه‌م توگلدر. نی قیلمق کیره‌ك؟ حال وزمان کشیلرنی‌ده حکومتلرنی‌ده اوزی یورته‌در. اش اوزغاچ ترسه‌ك تشله‌وده فائده یوقدر.

۲٦ نچی مارتقه قدر دوما چلینلگینه (۱۷٦) کشی صایلانمشدر. بونلرنڭ فقط آلتیسی‌غنه مسلمانلردر (۱۵٦) کشی پراۋوسلاۋنیدر. (۵) کشی یهودیدر (۱۰) کشی کاتولیك و (۲) کشی لوتیرانلدر.

حریت اهالی پارتیه‌سینڭ باش مجلسی هر ولایتنڭ لیبرلری و آوللرینڭ خلقی و باصولری خصوصنده تییشلی اورنلرندن جوابلر آلمشدر. هر آولنڭ باصولرینی خلقی مقدارنده تیگزله‌مك اوچون نظام قاعده‌لریده اوشبو پارتیه‌نڭ چلینلری طرفندن حاضرله‌نه‌در. هر اشنی عدالت بوینچه اشله‌رگه طرشمق بو پارتیه‌نڭ مسلکی اولدیغندن نظاملری معقول روشده ترتیب قیلناچغنده شبهه یوقدر.

صایلاوچیلر حقنده.

کیچه دۋورانلر جمعیتی یورطنده ولایت طرفندن دوماغه چلینلر صایلانا باشلادی. بو صایلاو بر کوننده‌گنه بتمس. احتمال اوچ کونگه بارور. کیچه کملر صایلانغانی یولدز باصلغانچی معلوم بولمادی.

آوللردن تورلی اویه‌زلردن جمعا (۱۴۰) قدر صایلاوچی کیلمشلر. بونلرنڭ (۳۹) قدریسی مسلمانلردر. آرالرندن (۹) کشی چلینلککه صایلاناچقدر. ولایتمزده مسلمانلر یارتیدن آز کیمدر. شول سببلی اهل اسلامدن اقل دورت کشی صایلانورغه بیك تییشلیدر. لکن روس صایلاوچیلری ایکیدن آرتق مسلمانغه راضی بولاسیلری کیلمی ایمش. روسلردن حریت فرقه‌سی ۳ مسلمانی صایلاشونی وعده قیلادر. لکن بونڭ اوچون ۋاسیلیف ولاۋرسکی کبی اوزلری تله‌گان بر نیچه کشینی صایلاوده مسلمانلرنڭ یاردمینی کوته‌لر. مسلمانلر بو خصوصده اتفاق ایله یاردم ایته‌رگه کیره‌ك. آراده اختلاف چقسه، (۳۹) کشی ایله‌گنه مسلمان صایلاو ممکن توگلدر. روسلرنڭ اوز آراسنده اختلاف بولسه‌ده، مسلمانی صایلاماو طوغرسنده آنلر عموما اتفاق بولا آلورلر. صایلاوغه اتفاق مشکلدر. صایلاماسقه، اتفاق اوزندن اوزی بولادر. صایلاوچیلر بونی ملاحظه قیلمق کیره‌ك. ۋاسیلیف ایله لاۋرسکی، حریت پارتیه‌سی طرفندن اوتنلمه‌سه‌ده، صایلانورغه موافق کشیلردر. پرافیسور ۋاسیلیف حریت پارتیه‌سینڭ بیك آتاقلی چلینلرندندر. آنده نصرانیت وملیت تعصبی هیچ یوقدر. شول سببلی روسیه‌ده هر بر قومنڭ کاملا راحت معیشت قیلووینی تلیدر. هیچ بر ملتنڭ دینینه‌ده باشقه جهتلرینه‌ده جبر بولووینه رضا توگلدر. مسلمانلر اوچون دوماده شوندی تعصبسز کشیلر بولووی مطلوبدر.

بو خصوصلرده سوز آڭلامی طورغان بعض کشیلرنڭ سوزلرینه قاراماسقه کیره‌ك. آنلر پرافیسورلرنڭ سیاسی وفلسفی فکرلرینی آڭلی آلمیلر. حیله‌کار روسلرنڭ پولیتیکه‌لی معامله‌سینی سیزه آلمیلر.

مجلسده ترکیچه سویله‌نگان سوزنی‌ده کوبسنچه خطا آڭلی طورغان کشیلر روسچه سویله‌نگان نازك سوزلرنڭ مطالعه‌سندن بوتونله‌ی محرومدرلر.

بزنڭ بازار اهلی بیك عجیب. روسلرنڭ افکاری حقنده فقط دوماده گلاسنی بولغان کشیلرنڭ سوزلری ایله‌گنه حکم قیلالر. روس عالمندن خبردار بولمق اوچون چایخانه‌ده بر گلاسنی ایله چای اچوگنه یتمیدر. بلکه بونڭ اوچون همان کتاب و گازیتلر اوقوب عالمنی تیکشروب طورمق لازمدر. صایلاوچیلرنڭ برر مجلسنده بولندم آرالرنده بیك زیره‌کلری، کورینه‌در. هر برسی چلین بولو فرضی ایله کیلگان کبی کورینه‌لر. لکن خبرلری بولسون‌که نظام بوینچه روسچه بلمه‌گان کشی صایلانسه‌ده چلینلککه قبول ایتلمی قالادر.

روسچه نی‌قدر بلو کیره‌کلگی دوما نظامنامه‌سنده آچق کورسه‌تلمه‌مش. بلکه بونڭ اوچون برر کلاسدن امتحان بیرونی شرط قیلورلر. اول وقتده کوب مسلمانلر صایلانغاندن صوڭده چغارلو احتمالدر.

شونڭ اوچون روسچه بلمی طورغانلری صایلانورغه طرشماسه‌لر معقول بولور ایدی. آرالرنده چیرمشان صادق، عین‌الله عزتوللین وعارف بادامشین کبی روسچه بلوچیلری‌ده باردر. سیدگرای آلکین ایسه دارالفنونده تکمیل فن قیلمش نظامی فقیه ویوریستدر. آرالرنده ترکیچه‌ده بلمی طورغان موژیکلر بار ایمش دیگان خبر اصلسز خبردر. آول خلقی آراسنده بولسه‌ده عجب توگل. شاید صایلانوچیلر هر برسی مملکتمزگه وملتمزگه خیرلی خدمتلرینی ایتو نیتی ایله صایلانورلر. کونینه اون صوم بیرله‌چك ایکان دییوب قزغوچی بولماس.

دوما چلینلگی الوغ بر درجه‌در. کونلکچیلك توگلدر.

شهر اچندن خط.

محرر افندی، مدرسهٔ محمدیه‌دن چقغان شاگردلر حقنده بایناق چوبك چایالدی. یازوچیلر گاه بر طرفنی گاه ایکنچی طرفنی یاقلاغان بولسه‌لرده، حقیقت حال بیان ایتلمه‌دی. فقط ۱۳ نچی نومرلی یولدزده بوحقده طوغری بر خبر یازلغانینی معالممنونیه کوردك. بو مقاله غایت قسقا اولسه‌ده، بیك کوب معنانی شاملدر. هم چقمش شاگردلرنڭ ناراضیلقلری‌ده یولدزده کوسته‌رلمش شو جهتلردندر.

خوارجدن: مسعود آلمایف.

Лито-Типографія И. Н. Харитонова. Казань, Пассажъ. Редакторъ-издатель Ахмедъ-Гадій Низамовичъ Максудовъ.